

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ХВОРОБ ЗЕРНОВИХ КОЛОСОВИХ КУЛЬТУР ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Татарінова В.І. к.с.-г.н., доцент

Кошман В.В., студент 5 курсу, спеціальності «Захист рослин»

Великої шкоди посівам пшениці завдають хвороби, які здатні різко знижувати урожай і якість сільськогосподарської продукції і приводити до збитковості виробництва. Найбільш часто зустрічаються захворювання, збудники яких поширюються за допомогою повітряних течій і уражують рослини впродовж періоду вегетації. Шкідливість інтенсивного розвитку цих хвороб полягає в ранньому і передчасному відмиранні листя, в глибокому порушенні фізіологічних процесів, у результаті чого значно знижується якість врожаю. Проблема збереження та реалізації потенційної врожайності сортів пшениці є на сьогодні надзвичайно актуальною.

Результати досліджень свідчать, що в комплексі хвороб озимих культур останнім часом спостерігається переважання некротропних або пектофідних хвороб. До таких хвороб відносяться: різні септоріози, піренофороз, альтернарія, аскохітоз, фузаріоз. Відбулась зміна фітопатогеноза септоріозу і фузаріозу, які присутні на всіх сільськогосподарських культурах, у тому числі і на озимій пшениці. Що стосується борошнистої роси, то її частка в комплексі хвороб озимої пшениці різних регіонів України зменшилася до 9,1%. Поряд з септоріозом і фузаріозами, спостерігаються хвороби іржі, як стеблова, так і листові форми. Щодо корневих гнилей, то особливе занепокоєння на сьогоднішній день (не залежно від регіону України) викликає фузаріозно-ендоспоріозний тип гнилі.

Розглядаючи борошнисту росу, можна відзначити, що зараз вона формується переважно на нижньому ярусі листя і в залежності від терміну посівів, чим більш ранній термін сівби озимої пшениці, тим більше спостерігається домінування борошнистої роси, особливо на ранніх етапах формування вузлів кушніня. У більшості випадків, захисні заходи проводяться, коли вже відбувається явне формування конідиального спороношення, і результати, в такому випадку, не більше 35%.

Зміни кліматичних умов спричинили збільшення зимуючих стадій збудника *Erysiphe graminis DC. f. tritici Marchal*. Раніше борошниста роса могла зимувати на посівах озимої пшениці тільки в конідиальний період спороношення, а зміна зимових температур призвело до того, що зараз вона зимує в конідиальний період, і у вигляді міцелію, який знаходиться в рослині-господарі. Клейстотеції формуються вже у весняний період, для того щоб з клейстотецій вийшли сумкоспори і сталося первинне зараження. Також сьогодні спостерігається, що під час інтенсивних дощів наліт весь змивається, а міцелій залишається в рослині-господарі, що призводить до конідиального спороношення, але при цьому листові поверхні чисті і не видно слідів ураження борошнистою росою. Отже, очевидно є необхідність постійного фітосанітарного контролю агроценозів та актуальність захисту зернових культур від шкодочинних організмів і відповідно до цього – проведення наукових досліджень.

Багаторічні дослідження по вивченню динаміки розвитку та поширення збудників основних хвороб зернових культур проводили впродовж 2004-2014 рр. у базових господарствах Державної інспекції захисту рослин Сумської області. Методика досліджень була загальноприйнята.

За результатами багаторічних досліджень встановлено, що в структурі фітопатогенного комплексу зернових культур в умовах базових господарств Державної інспекції захисту рослин Сумської області переважають збудники корневих гнилей (*Fusarium sp.*, *Bipolaris sorokiniana* Shoem., *Cercospora herpotrichoides* Fron.), гельмінтоспоріозу (*Bipolaris sorokiniana* Shoem.), бурі листкової іржі (*Puccinia recondita* Rob.et Desm. f. *tritici* Eriks. Et Jlehn.), борошнистої роси (*Erysiphe graminis* DC. f. *tritici* Marchal) та інші.

Погодні умови останніх років не сприяли значному поширенню корневих гнилей на зернових культурах. У посівах озимих зернових переважала фузаріозна форма, дещо меншою мірою проявилася гельмінтоспоріозна коренева гниль, осередково – офіобольозна гниль. У фазу колосіння та молочно-воскової стиглості хвороби проявилися у вигляді білоколосості. Найменший відсоток розвитку (1,0-0,2%) корневих гнилей на озимих культурах спостерігали у 2006-2007 рр. Посушливий і теплий осінньо-весняний період 2006-2007 рр. значно стримували розвиток хвороби. У наступних роках прояв корневих гнилей у посівах усіх зернових колосових культур спостерігали на стабільно невисокому рівні, що було зумовлене наявністю первинних джерел інфекції, достатньою для розвитку збудників зволоженістю і температурою ґрунту, кондиційністю висіяного насіння та якістю його передпосівного протруювання.

Гельмінтоспоріоз уражував ярий ячмінь на всій території Сумської області. Хвороба проявлялася за весняного кушніня та досягала максимуму в фазу колосіння. Інтенсивне поширення хвороби розпочиналось на початку I декади червня, особливо на сортах іноземної селекції, які більше уражувалися хворобою, а ніж сорти вітчизняної селекції.

Отже, за результатами досліджень встановлено, що в умовах північно-східного Лісостепу України в структурі фітопатогенного комплексу зернових культур домінуючими є збудники корневих гнилей (*Fusarium sp.*, *Bipolaris sorokiniana* Shoem., *Cercospora herpotrichoides*) та гельмінтоспоріозу (*Bipolaris sorokiniana* Shoem.).